

8. Фабрика-Процька О. Пісенна культура лемків ХХ століття : збереження традицій та новотворчість : дис... канд. мистецтвознав. : 17.00.01. Івано-Франківськ, 2008. 290 с.

9. Чаплик К. Трансформація пісенного фольклору лемківських переселенців у Західну Україну (повоєнний період) : дис. ... канд. мистецтвознав. : 17.00.03. Київ, 2010. 191 с.

Цепух Ірина Олександрівна

аспірантка кафедри музичного мистецтва

Навчально-наукового інституту перформативних мистецтв

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв,

викладач-методист, голова предметно-циклової комісії

«Фортепіано та концертмейстерство»,

старший викладач кафедри «Інструментальне виконавство (за видами)»

Комунального закладу вищої освіти Київської обласної ради

«Академія мистецтв імені Павла Чубинського»

м. Київ, Україна

irina9009@gmail.com

КОМПОЗИТОР І ПОСТМОДЕРН:

ПОШУК СЕНСУ У НОВОМУ МУЗИЧНОМУ ПРОСТОРИ

Українська музика більш сучасних періодів музичної історії все більше привертає до себе увагу науковців, які, в свою чергу, дають змогу окреслити та усвідомити характерні риси, що притаманні постмодерну. Різноманітні мистецькі процеси кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття, що відбулися в українській композиторській школі, стали необхідними фазами становлення і

відповідності до європейських процесів, дали змогу створювати власні традиції композиторського письма.

Національний стиль завжди знаходить новий шлях свого розвитку через творчість окремого митця. Звукові мовні засоби створеного доробку передають емоційний спектр, стилістичне забарвлення, модальні риси висловлювання і є складною системою реакції на зміни у мистецько-культурних становищах. Індивідуальні виражальні прийоми конкретного митця впливають на рух історії музичного мистецтва в цілому. Композитори, що почали свій творчий шлях у восьмидесяті роки минулого століття, мали певний арсенал звичаїв, вподобань та жагу до експериментів у творчості. Пошук власного музичного мовлення, бажання внести до скарбниці українських надбань елемент інновації, нерідко приводили до створення невживаних жанрових форм та синтезу стилів. Як слушно зазначає науковиця Поліна Рудь, вивчаючи еволюцію композиторського стилю Олександра Щетинського, у доробках авторів 2000-х років застосування таких технік як додекафонія, алеаторика, серійність, мінімалізм, сонорика, змінює жорстке авангардне наплення на дух поставангарду, якому притаманне ширше музично-мовне наповнення, що невід'ємно поєднане з традиційними засобами виразності [6, с. 15–16].

Логос історії музики ставить на меті актуалізацію мистецько-естетичного завдання усвідомлення постмодернізму як значущого факту діалогу культур крізь призму минулого і сьогодення. Наукові розвідки екстраполюють ідею диференційованого підходу щодо вивчення творчого надбання композиторів. Іntenції постмодернної музики віддзеркалюють філософський концептуалізм, тоді як індивідуалізм композитора проявляє безпосередній універсалізм та аксіологічні бажання митця поповнити новаторськими пошуками логічний зміст мистецтва. Естетичність постмодернізму зумовила новий вектор поглядів на музичне мистецтво.

Пошук сенсу для творчої людини відтепер полягає у дослідженні внутрішньої досконалості через усамітнення і стикається з протистоянням загальним ознакам втрати людської індивідуальності.

Для творчості багатьох українських композиторів-постмодерністів провідником у духовне буття людини стає хорова творчість. Приміром, потужний вокально-хоровий доробок має український митець Чернігівської композиторської школи кінця XX – першої чверті XXI століття Олександр Іванько [9, с. 278–281]. В одній із численних збірок митця «Я молюсь за Україну» [2, с. 2] знаходимо звернення від автора, в якому йдеться про те, що ідеєю композитора при написанні вокально-хорової музики було прагнення вкласти у пісні думку про любов до України, яка в свою чергу мала б зворушити Світ хорovým звучанням. Олександр Іванько закликає засобами співу творів молитися за державу, щоб молитва охопила все людство й надала йому можливість пізнання відчуття неповторності нашого краю.

Наталія Морщакова, досліджуючи світоглядну естетику музичної культури постмодерну, зазначає, що авторська думка та сприйняття слухача сприймаються як співтворчість, з якої походить інтерпретативність. Мобілізація людської свідомості, сприймаючи доробок, виокремлює сентенції і зчитує з музичних текстів той смисл, до якого готова його персональна свідомість. Це дає діалог різних світоглядних філософських структур [5, с. 142].

Історична епоха XX століття, що завершила своє літочислення, логічно передала кермо правління феноменам культури й мистецтва XXI століття, чим вельми підсилила дослідницький інтерес до їх теоретичного осмислення та обґрунтування.

Наукові розвідки щодо концептуальних основ європейської музичної культури кінця XX – першої чверті XXI століття актуалізують питання її означальних, сутнісних та аксіологічних орієнтирів. Одним із атрибутивних

явищ європейського музичного мистецтва залишається феномен композитора. Визначальна екзистентність митця, зумовлена незгасною цікавістю та популярністю до музичних творів, що народжуються завдяки засобам музичної письмової традиції.

Доробки композиторів у соціоісторичній проєкції віддзеркалюють певний хронологічний хід та розвиток культуротворчих процесів, моделюють музичну картину світу вцілому. Сучасна гуманітаристика потребує пояснень термінологічних дефініцій з точки зору науки. Мистецтвознавча думка першої чверті XXI століття прагне поглиблення й уточнення категоріального апарату засобом переосмислення константних понять та усвідомлення процесів трансформації в мистецтві.

В ході наукової розвідки, знаходимо трактовки концепту дефініції «феномен». Зокрема, у філософському енциклопедичному словнику, за визначенням сучасного філософа Степана Кошарного, поняття «феномен» тлумачиться як будь-які підпорядковані спостереженню предмети, факти, процеси, що є об'єктами чуттєвого споглядання, наперекір тому, що сприймається умосяжно. Слово походить з грецької, від слова φαινόμενον і перекладається як «те, що з'являється». <...> Термін «феномен» у сучасному прочитанні тлумачиться як позначення факту, що безпосередньо усвідомлюються органами чуття до того, як сформулюється думка про нього [7, с. 665].

Словник української мови визначає «феномен», як рідкісне, незвичайне та виняткове явище [3, с. 575].

Дослідник, Олександр Міхно, аналізуючи та співставляючи поняття «феномену» та «явища» аргументовано заявляє, що «феномен» <...> є чітко окресленою проявою, що має особисту історію та впливає на <...> розвиток науки. На думку дослідника, для демонстрації актуалізації проблеми, одним із завдань науковців є надання нового змісту дефініціям, що вивчаються та

пояснення чому інноваційне поняття краще ніж попередньо визначене [4, с. 215].

Тож дефініція «феномен композитора» передбачає глибинне вивчення детермінант композиторської індивідуальності. Осмислення своєрідності

Термін «композитор» означає людину, що пише музику і походить від латинського слова *compositor*, що перекладається як укладач. <...> Композитори можуть висувати власні побажання-вимоги до виконавців, слухачів, музичної критики, тощо, проте залишаються меншиною з обмеженими можливостями впливу, принаймні за свого життя. Композитори вразливі в силу специфічності праці. Тріумф генія часто буває запізнілим [8, с. 517].

Універсалія феномена композитора інтегрується через усвідомлення індивідуальності та унікальності митця. Дослідниця Вікторія Даценко, визначає головні детермінанти, що формотворчо впливають на діяльність митця. Першою з них є *epoca*, в якій живе композитор та *покоління*, ідеали якого відбиваються у творчості. Другою причиною виникнення явища, що дає розуміння особливості певного періоду творчості, є особливості перебігу *життєвого сценарію*, що передбачає відстоювання власних ідей та переконань за умов, що не дають впливати на життєві обставини. Третьою детермінантною є органічне *співіснування векторів інтроверсійності та екстроверсійності* митця. Четвертою – розкриття індивідуальності засобами визначення стильових та жанрових вподобань творця. П'ятим фактором є *регіональна* зумовленість культурного простору [1, с. 178].

Сенс універсуму композиторської постаті можливо осягти, дослідивши сукупність важливих переконань, суб'єктивних тлумачень, філософських теорій, креативно-новаторських музичних текстів. Український композитор є зберігачем генетичної пам'яті культури, тому його можна досліджувати як носія європейської музичної свідомості.

Специфіка європейської традиції сучасного музичного мистецтва зумовлена інноваційним онтологічним контекстом новітніх філософсько-теоретичних систем, що безпосередньо підкреслюють зміни у світобаченні композитора. Соціокультурні процеси європейського часопростору культури кінця XX – першої чверті XXI століття утворюють нові традиції через новації особистісного базису автора музичних творів. Музичне мистецтво набуває характеристик метафізичного простору, в якому феномен композитора розглядається як неповторна практика автора з розмаїттям художньо-стильової палітри, національного колориту та унікальною філософією творчості.

Новий період в історії європейської авторської музики водночас як зберігає музичний досвід, завдяки можливості інтегрувати в будь-який жанр, стиль, епоху, так і збагачує музичний досвід шляхом інтенції експериментальних форм креативно-інноваційного мислення. Провідною думкою доби є експлікація сфери композиторської творчості, що спрямована на визначення самоцінності буття митця та його творчості.

Висновки. Музичне мистецтво України кінця XX – першої чверті XXI століття демонструє послідовну інтеграцію у загальноєвропейський культурний простір, зберігаючи при цьому власну національну ідентичність. Аналіз творчих процесів цього періоду виявляє характерні риси постмодерністського мислення, серед яких – синкретизм, інтертекстуальність, плюралізм стилів, ідея співтворчості між автором і слухачем, а також прагнення до індивідуального художнього висловлення.

Феномен композитора у сучасному мистецькому контексті набуває оновленого змісту: він постає не лише як творець музичного тексту, а як активний учасник філософсько-культурного діалогу, втілюючи у своїй творчості специфіку часу, соціокультурні реалії, національні коди та особисту етичну позицію. Пошук власного музичного мовлення українськими композиторами

став джерелом новаторських ідей, що виявилися у жанрових експериментах, синтезі стилів та глибокому символізмі художнього вислову.

Композиторська творчість у добу постмодерну набуває статусу феномена, що вимагає комплексного міждисциплінарного осмислення. Індивідуальна манера письма, стильові й жанрові уподобання, філософські інтенції, а також духовний досвід автора – усе це формує унікальний художній світ, в якому відображається й трансформується культурна парадигма епохи.

Вивчення творчості українських композиторів у фокусі постмодерністської естетики відкриває нові горизонти наукового аналізу та дає змогу виявити глибинні механізми музичної комунікації, що поєднують національне з універсальним, традицію з новаторством, індивідуальне зі спільним.

Список використаних джерел

1. Даценко В. П. Творча індивідуальність композитора в українському науковому дискурсі. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. 2021. № 1. С. 173-179. URL : [https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3312/Даценко В.П. Творча.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3312/Даценко_В.П._Творча.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

2. Іванько О. П. «Я молюсь за Україну». Хорові твори. Чернігів: КП Видавництво «Чернігівські береги», 2010. 204 с.

3. Кошарний С. Феномен. / Філософський енциклопедичний словник // редакційна колегія : В. І. Шинкарук (гол.) та ін. ; Національна Академія Наук України Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ : Абрикос, 2002. 743 с. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf

4. Міхно Олександр. Педагогічна характеристика учня : явище VS феномен. Філософія освіти / *Philosophia of Education* : науковий журнал. 2019, т.24, № 1 // Інститут вищої освіти НАПН України, НПУ ім. М. П. Драгоманова,

Київ, 2019. С. 214–223. URL : https://lib.iitta.gov.ua/718262/1/Mixno_2019_Педагогічна_характеристика_учня_явище_vs_феномен_Філософія_освіти_2019_№1.pdf

5. Морщакова Н. Концептуальний вияв світоглядної естетики музичної культури постмодерну: фаготові Композиційні ескізи В. Рунчака / *ISSN 2311-9489. The CulTuROLOGY IDeAS*. 2016. №10. С. 141–149. URL : https://www.culturology.academy/wpcontent/uploads/KD10_Morshchakova.pdf

6. Рудь П. С. Еволюція композиторського стилю Олександра Щетинського / Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. Спеціальність 17.00.03 Музичне мистецтво. Харків 2021. URL : https://num.kharkiv.ua/share/dissert/Нові/Дисертація_Рудь_П.В.pdf

7. Словник української мови в 11 томах. Інститут мистецтвознавства, за ред. К. Білодіда. Київ, Наукова думка, 1970–1980. Т. 10. С. 575. URL : http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh/феномен

8. Українська музична енциклопедія / редакційна колегія Г. Скрипник (гол.) та ін. ; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. Т. Рильського Національна Академія Наук України. Київ, 2008. 664 с. URL : https://shron3.chtyvo.org.ua/Skrypnyk_Hanna/Ukrainska_muzychna_entsyklopediia_Tom_2.pdf?

9. Цепух І. О. Олександр Петрович Іванько – невідомі сторінки життя та творчості українського композитора романтичного постмодернізму / Міжнародна монографія *Musical art and linguistic thesaurus of world culture: Ukraine's experience : Scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 324 р. Музичне мистецтво та лінгвістичний тезаурус світової культури: досвід України : Наукова монографія. Рига, Латвія : «Baltija Publishing» / Badalov O. P., Bobechko O/Yu., Dutchak V. H., Vodina-Diachok V., Bura M. Yu., Kundyts R. Yu., Beluchko O.B., Saldan S. O., Makovetska I. G., Grechishkina N. F., Dushniy A. I., Zaets V. M., Zaets O. P., Karas H. V., Kostyuk N. O., Naumova O. A.,

Samoilenko O. I., Xia Ming, Tormakhova V. M., Fabryka-Protska O. R., Yakymchuk O. M., Yamash Yu. V. 2023. c. 265–286. C. 278 – 281. URL : <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/305/8464/17661-1>